

София, февруарий, 1943 г.

ИЛЮСТРАЦИЯ ИЛИНДЕНЪ

СТАРИЯТЪ ДОИРАНЪ

Ангелъ Винишки

Освободителното ни движение въ Македония и Одринско регистрира героични подвизи на единични и групови самопожертвования, но имаме и безспорни примѣри на рицарски революционни прояви, които създадоха и удивление и служеха за наизидание. Чрезъ примѣра на самоотвержени храбърци, се създаде идеална революционна ревностъ за смѣла и упорита борба, съ съзнание на дългъ къмъ поробената татковина. Такъвъ безспоренъ примѣръ въ борбата ни даде Ангелъ Винишки, който на 30. IX. 1902 г. надъ с. Драгобраща, на нѣколко км. с. изт. отъ Виница, въ недрата на Осогово, съ кръвта си завеща и пѣтя, безъ който никаква свобода е непостижима. Тамъ съ смѣлия си подвигъ въ осемъ часово непрекъснато сражение съ многоброенъ аскеръ и башибозукъ, Ангелъ изпъкна като примѣренъ и величавъ борецъ.

Следъ конгреса на илинденци въ Битоля, удаде ми се възможностъ да отида въ Шипъ, а отъ тамъ, ведно съ моя другаръ Алекс. Развигоровъ, въ Кочани, кждето престояхме, като добри гости у наши бивши другари на 18. и 19. VIII. м. г. Тамъ — въ Кочани, споменитѣ ми за жертвитѣ въ с. Драгобраща пробудиха у мене чувството за поклонение предъ лобното мѣсто, за да си възобновя кървавия подвигъ, който помете Ангелъ Винишки въ пропастьта.

Живитѣ бивши дейци на ВМОРО, особено тия, които сж минали границата по канала презъ Виница, и сега ще си спомнятъ съ умиление за „Нашия бай Ангелъ“, както винаги Гоце Дѣлчевъ и всички по-приближени на организацията го наричахме, и когото зачитахме като кумиръ на сво-

бодителното ни дѣло, заради неговото рѣдко се беотрицание и постоянство, съ което отстояваше възложената му строго повѣрителна трудна и рискована длъжностъ — презграниченъ постояненъ, куриеръ на ВМОРО. Не е излишно да спомена като характеристика, че въ единъ повѣрително служебенъ разговоръ съ ръководящитѣ фактори и кандидати за войводи въ хотелъ „Батембергъ“ презъ 1902 г. въ София, Гоце Дѣлчевъ за Ангелъ Винишки бѣше казалъ дословно: „Единъ селянинъ съ вродени добродетели и рѣдко увлечение на революционеръ, предопредѣленъ да изгори винаги въ огъня за свободата на Македония. Незамѣнимъ жрецъ на организацията отъ основаването ѝ“.

Ангелъ Винишки е роденъ презъ 1867 г. въ Виница, известна съ шумната злокобна афера презъ 1897 год.*) Въ Виница и околнитѣ села, още отъ детинството му той е известенъ като *Ангелъ Божанинъ* — по името на майка му Божана, която се е ползувала съ уважение, като умна, услужлива и родолюбива, гостоприемна домакиня. Поради ранната смъртъ на баща му, Ангелъ отъ малкъ е билъ подъ пълното опекунство и специалнитѣ грижи на майка си. Свършва основното бълг. училище въ Виница и става надеждна отмиъ на на майка си.

Той и като примѣренъ домакинъ, съ голѣмо усърдие бѣше си обезпечилъ едно сравнително завидно материално положение въ Виница. Винаги учтивъ и вежливъ къмъ всички, съ своята от-

*) За Виница и Винишката афера вижъ подробности въ статиитѣ ми въ кн. 4 (104), 5 (105), 6 (106), 7 (107), 8 (108), 9 (109), 10 (110), 3 (113), 4 (114), 6 (116), 7 (117), 8 (118) 9 (119) и 10 (120) на сп. „Илюстрация Илинденъ“.

живчивост, родолюбие и упорито национално съзнание, той бѣше си спечелил голѣмо довѣрие и се ползуваше съ симпатиитѣ на населението и въ околнитѣ села. При създаването на ВМОРО още през 1893 год. той бѣ първият легален членъ въ първото ржков. тѣло на организацията въ Винаца, ведно съ известнитѣ търговци Спиро Амповъ и Георги Йованчовъ. (Първият от тѣх почина през аферата, вследствие жестокитѣ изтезания, на които бѣше подложенъ въ Кочанския затворъ. Вторият — Г. Йованчевъ, поради аферата бѣше избѣгалъ въ София, но въ последствие се завърна и като платенъ ренегатъ биде застрелянъ през 1900 г. въ Кочани).

Като членъ въ ржков. тѣло Ангелъ изпъкна съ своята смѣлост и предприемчивост и съ рѣдко увлѣчение си остана такъвъ до своята кончина: нему се дължи създаването на първия презграниченъ каналъ на ВМОРО до Кюстендилъ и обратно. Той стана и първият нелегаленъ презграниченъ куриеръ, а Винаца пръвъ пограниченъ пунктъ на ВМОРО още през 1894 г. Винаги предвидливъ, като куриеръ Ангелъ бѣше неузнаваемъ, поради аферата, обаче, на 14. XI. 1897 г. той предпочете самоизгнанието си въ Кюстендилъ.

Първата му грижа тукъ бѣше да спаси от терзания жена си и детето си, които следъ осждането му на доживотенъ затворъ бѣха поставени подъ изключителенъ режимъ. Въоръженъ, безъ да събщи никому, той се отзовава въ Винаца и на следующата нощъ взима на ръце детето си и последванъ от жена си прехвърлятъ благополучно границата, като казалъ на жена си: „Нищо нѣма да земешъ съ себе си! Да не ти е жалъ и за имотитѣ ни! Агитѣ ще ги платятъ тройно“. . . И заминали само съ горнитѣ си дрехи.

Като емигрантъ Ангелъ стана най-довѣреното лице на ВМОРО и бѣ душата на пункта въ Кюстендилъ. Съ скромния си животъ и благородни обноски, той бѣше неузнаваемъ отъ българската властъ, която често се престараваше, и при всички строги разпореждания до пограничитѣ постове, той винаги хладнокръвно, но смѣло, по всѣко време успѣваше да изпълнява нарежданията на задграничното представителство въ София. Така той преодоляваше всички препятствия и задъ границата въ турска територия и презъ 10 год. му непрекъснато служене, до деня на кончината му, въ с. Драгобраща, той не изложи съ нищо организацията при честото прекарване на кervани съ оръжие за вътрешността на Македония.

Съ тази си дейност и съ дружелюбивитѣ си обноски, Ангелъ бѣше обикнатъ и уважаванъ отъ всички. Едни го сравниха като „Ангелъ Херувимъ“, и други като „Ангелъ Хранителъ“. И действително съ бащински грижи священодѣйствуваше въ всѣко отношение. Той предпочиташе самъ да загине, за да не изложи никога на никакви неприятности лицата или четитѣ, често многобройни, които му се повѣрваха да влѣзатъ въ връзка съ ржководнитѣ тѣла на организ. въ пограничитѣ райони на Македония.

Въ Кюстендилъ, Ангелъ стана известенъ съ прекора *Винишки* — и съ това презиме бѣше известенъ на всички и загина геройски като рѣдко самоотверженъ храбецъ само на нѣколко км. отъ Винаца, чието име не на sluка бѣха му дали за фамилно прилагателно кюстендилци.

За трагичната кончина на Ангелъ Винишки

въ сражението му при обсадата на с. Драгобраща, ние съ Тома Давидовъ научихме още на втория денъ отъ Кюстендилъ. Ципушевъ — ржководител на организацията въ Радовишъ — тукущо бѣше пристигналъ съ радовишката районна чета на Стаменъ Темелковъ въ с. Раклешъ. Понеже още не се знаеха подробности, съобщението доста ни озадачи. При тази печална вестъ, неволно си припомнихъ и обстановката, когато въ единъ интименъ разговоръ презъ 1899 г. въ Винаца съ Ангелъ, съ свойствената си усмихнатост и прямота между друго бѣше ми казалъ и следното: „И ако чуете нѣкой денъ, че сж ме утепали на границата, да не вѣрвате. Още не е роденъ тоя турчинъ, който може да ме утепа или живъ да ме хване. Боя се само отъ нѣкое подло предателство или коварна измѣна отъ посвѣтенъ членъ на дѣлото ни. Но докато не видя да се търкалятъ лешове предъ менъ и до като не изхабя и последния си куршумъ, нѣма да умра“.

Тѣзи думи на Ангелъ възпроизведохъ за куриозъ предъ Т. Давидовъ и радовишкия войвода Стаменъ, които добре познаваха Ангелъ Винишки. Подъ тѣжнитѣ настроения за станалото въ Драгобраща, Стаменъ прибави: „Не е изключено да има предателство, но не се съмнявамъ, че и Ангелъ е загиналъ геройски. Утре ще имаме подробности за станалото“.

Обстоятелствата при които е загиналъ тоя волеви борецъ отъ Винаца въ подробности научихме следъ два дни, когато съ ревизионната чета минахме Винаца и бѣхме въ Неготино — въ Тиквешкия районъ. Каквото бѣха ни съобщили тамъ, като секретаръ на четата бѣхъ отбелязалъ въ запискитѣ ми, които, като архивъ, читателя ще намѣри въ „Илюстрация Илинденъ“.

Дѣлата на Ангелъ Винишки сж много. Тѣ се знаятъ добре отъ всички негови живи съвременници-воеводи и ржководни лица на ВМОРО.

Добриятъ Ангелъ! Той съчетаваше въ себе си могъществото на национално съзнание и родолюбивъ духъ. И сега азъ виждамъ строго наблюдателнитѣ му живи очи, чувствувамъ добродушната му и вежлива усмивка и природно проникателния умъ на приятенъ събеседникъ и скромността на единъ селянинъ на труда.

Ангелъ Винишки стана изкупителна жертва на своя дългъ къмъ освободителното ни дѣло при священодѣйствие, за което пожертвува не само материалното си благосъстояние въ Винаца, но и щастието на семейството си, къмъ което той бѣше привързанъ съ най-нѣжни чувства.

Неговата утѣха, свидната му рожба Стоянка, той остави едва 7—8 годишна въ прегръдкитѣ на майка ѝ въ Кюстендилъ. Сега кжде сж тѣ? Разбрахъ — жена му починала въ нищета; но никой нищо не можа да ми събщи за дъщеря му.

Да се поклонимъ прочее предъ паметта на този достоенъ синъ на Винаца. Сега, когато неговиятъ роденъ кжтѣ е вече свободенъ, да идемъ въ злокобното с. Драгобраща да издиримъ лобното му мѣсто и да издигнемъ надгробенъ кръстъ, който да сочи на поколѣнната неговия подвигъ, а ако причинителитѣ на преждевременната му смъртъ сж живи нека съвестта ги боде.

Винаца, 20. X. 1942 г.

Хр. Настевъ

Председател на Варненското д-во Илинденъ

ИЛЮСТРАЦИЯ ИЛИНДЕНЬ

Редакторъ: КИРИЛЪ ХРИСТОВЪ — СОВИЧАНОВЪ

Редакция и администрация: ул. „Пиротъ“ № 5, телеф. 2-19-32 — Чекова смѣтка 52-21

Абонаментъ 120 лв., за Европа—200 лв., за Америка—2 долара. Отдѣленъ брой 12 лв.

Списанието е одобрено отъ Министерството на Народ. Просвѣщение съ окръжно № 40,350 отъ 28. XI. 1923 г.

Ревизионната чета въ Битолския револ. окръгъ.

6

Въ тиквешкия районъ. Подвигътъ на Ангелъ Виношки. Презъ р. Черна въ с. Кръстецъ.

(Продължение отъ кн. IX. — 149)

Следъ като дадохъ нѣкои подробности за положението на радовишкия революционенъ районъ и въодушевлението, което изпитахме при преминаването ни на рѣка Вардаръ, не желая да остане неинформиранъ читателъ въ това отношение и за положението на В. М. О. Р. О. въ Тиквешкия районъ при преминаването ни на р. Черна, а особено и съ подробноститѣ за аферата въ с. Драгобращи, следъ като напуснахме Кочанския районъ.

За нѣкой, може би тѣзи подробности ще се таксватъ за излишни. Нищо чудно отъ това: всѣки разсждава и пише по своитѣ убеждения. Въ случая имаме едно конкретно и ясно изпитано прозрение отъ една констатация за действителното положение на В. М. О. Р. О., въ подкрепа на което сж необходими и подробности, като архивъ за освободителното ни движение въ сѣр-

дцето на борческа Македония. Въ това отношение мисля, че ще бъдемъ единомислищи. Затова именно считамъ, че и нѣкои подробности, които ще дамъ, като изразъ на лична констатация въ процеса на революц. ни борби на самото мѣсто, сж необходими, за да се знаятъ отъ всички.

Предвождани одъ двамата усърдни куриери, които ни посрѣщнаха при дѣсния брѣгъ на Вардаръ, поехме пжтя презъ полето на помашкото с. Криволакъ. Вълшебниятъ шумъ отъ ритмичнитѣ лачатушения на Вардаръ, който единственъ нарушаваше тихата безлунна нощъ по двата брѣга на долината, постепенно заглѣхваше задъ насъ; докато се изгуби съвсемъ. Почувствувахме се по-сржчни и внимателни въ стѣпкитѣ си, понеже ни предстоеше да прекосимъ бързо ж. п. трасе презъ прочутото Тиквешко поле, което за насъ не вдѣхваше яко довѣрие за утрешния день. Наскоро за-

тракаха колелетата на товарния влакът от Скопие, който изсвири, бързо профуча и отмина недалече от насъ въ тъмнината къмъ Солунъ. Следъ влака и ние единъ следъ другъ бързо минахме презъ ж. п. линия.

Недалече въ нощната дрезгавина. предъ насъ се очерта известниятъ Неготински манастиръ „Св. Георги Победоносецъ“, на чиито купелъ съ приближаването ни лъсна и металниятъ му голѣмъ кръстъ. Съ благоговение минахме въ дѣсно оградитѣ на тази българска светиня. Обладани отъ мистична тайственостъ, прекръстихме се, призовавайки съ смирение попечителството на победоносеца-свещецъ върху дѣлото на Македония и нейнитѣ борци. Въ дѣсно просия и отражението отъ освѣтлението при голѣмата ж. п. гара Криволакъ. Безлунната тиха нощъ се наруши отъ усърдния маневристъ, който съ пискливитѣ чести сигнали на машината и грубитѣ тракания, които последваха отъ раздвижване на вагонитѣ, оглушаваше цѣлата околностъ. Недалечъ отъ гарата е и голѣмиятъ желѣзенъ шосеенъ мостъ надъ Вардара за Шипъ. Този мостъ се охраняваше денонощно отъ постоянно квартируеще войсково отдѣление и джандарми при гарата.

При ловката опитностъ на куриеритѣ, съ голѣма дистанция единъ следъ другъ, преминахме успѣшно всички по съмнителни мѣста и кръстопътища въ района надъ ж. п. гара Криволакъ, която отстои на нѣколко км. отъ Неготино. Предъ насъ се очерта вече унесеното въ дълбокъ сънъ и Неготино. Съ приближаването ни спрѣхме за почивка. Единиятъ куриеръ веднага се отклони въ лѣво отъ пътя и следъ нѣколко минути се завърна придруженъ отъ трима посрещачи, поставени на постъ въ очакване пристигането ни и въвеждането ни незабелязано въ Неготино. Така съ тѣхъ влѣзохме и безшумно веднага ни разквартируваха като мили гости въ по-рано опредѣлени добри и преданни на организацията семейства. Менъ и Т. Давидовъ заведоха въ кжщата на Георги Цолевъ Слѣпия. Последниятъ изяви силно желание Давидовъ да бжде у него и бѣше разпоредилъ за по-приятното му гостуване.

Георги Цолевъ не изглеждаше по-старъ отъ 50 години. Всички го именуваха *Бай Георги*, а бѣ известенъ съ прѣкора „Слѣпия“. Добъръ българинъ, съ развито тѣлосложение, миловидно приказливъ и учтивъ, съ зрѣла разсудливостъ и увлекателенъ духовитъ събеседникъ, ала нещастенъ съ зрението си — закоренѣло перде и въ дветѣ му очи. Въ замѣна на това, обаче, другитѣ му чувства бѣха особено развити до неимоверностъ. По гласа имъ на примѣръ, той позна всички, които дойдоха да ни добросатъ, а тѣ бѣха надъ 50 души, и ги именуваха безпогрѣшно, като отговаряше и на всѣки единъ съ поразителна точностъ. Съ сравнително хубава кжща и добре обзаведено домакинство, Бай Гьоре бѣше приказенъ съ своето гостоприемство. Съ особената си впечатлителна разсудливостъ и силна паметъ по всички злосторни въпроси, той бѣше приятенъ на всички. Любознателенъ и непринудено словоохотливъ, всѣка негова мисль изразяваше голѣмото му родолюбие и преданостъ къмъ освободителното ни дѣло. Съ поразителна осведомителностъ той говорѣше и разправяше исторически събития, случки, споменавахе дати, имена и

пр., като че ли лично ги е преживѣлъ. Поради това и въ Неготино бѣше предметъ на уважение, като добъръ съветникъ по всички обществени и народополезни въпроси. Съ такива впечатления се раздѣлихме ние вечертъта съ него, като напуснахме кжщата му, предоволни отъ указаното ни особено гостоприемство.

Още съ настаняването ни за денуване въ Неготино, почувствавахме, че сме предметъ на особено внимание и гостоприемство. Трогна ни следния фактъ: още съ пристигането ни презъ нощта, добригѣ домакини дадоха не само на насъ, но и на всички момчета отъ четата ни нови ризи, гащи и чорапи, като ни заставиха грижливо да се преоблѣчемъ и да се измиемъ.

— Утре е недѣля — каза учтиво нашиятъ домакинъ — Бай Георги, у насъ е обичай срещу празникъ да се изчистимъ и преоблѣчемъ, за да отправимъ утре съ чиста промисль молитвитѣ ни къмъ Бога. Вие сега сте наши деца — прибави учтиво той — трѣбва да се преоблѣчете, като у дома... А това бѣше едно доста похвално дѣло, защото до този день, ние не бѣхме смѣнили долнитѣ си дрехи.

Неготино е малко градче съ будно българско население. Въ административно и черковно — училищно отношение бѣ подведомствено на гр. Кавадарци — центъръ на Тиквешката кааза (каймакамлъкъ). Въ тази околия (кааза) нѣмахме района чета. Имаше, обаче, добри легални дейци, които умѣло ръководѣха дѣлата на В. М. О. Р. организацията. Поради близостта си съ голѣмата ж. п. гара Криволакъ, чрезъ която гара се обслужваше и цѣлия търговски трафикъ отъ Солунъ, не само за Тиквешката но и за Шипската, Кочанската и Пианечката каази (околии). Неготино бѣше важенъ съобщителенъ центъръ и ръководенъ пунктъ на организацията. Безспорния добъръ приемъ и разпоредителностъ, които констатирахме при преминаването ни презъ Вардаръ и пребиваването ни въ този районъ, се дължеше на ръководното тѣло и въ изпитаната национална формация на неготинчани. Това особено се подчерта и отъ факта, че за нашето пребиваване въ Неготино знаеха и децата. При насъ се изредиха данни добросватъ всички по-видни членове на организацията, които въ беседитѣ си съ насъ проявиха голѣмъ интересъ по всички организационни работи и за бждещата ни дейностъ.

При денуването ни въ Неготино ние намѣрихме и всички вестници отъ София следъ нашето преминаване границата. Както вестницитѣ, така и всички брошури и други литературни революц. издания, въпрѣки строгата цензура изобщо на турската властъ, въ Неготино се получаваха редовно. Получаваха ги по каналенъ редъ тайно чрезъ Централния комитетъ на В. М. О. Р. О. въ Солунъ и гара Криволакъ. Главната роль въ това отношение се изпълняваше съ безупрѣчна точностъ отъ търговскитѣ представители и агенти при гара Криволакъ: Тодоръ К. Гиновъ, Ладе Д. Пуздерлиевъ и Миланъ Джеферовъ — всички отъ Шипъ. До тѣхъ на гара Криволакъ се изпращаха тайно отъ Солунъ, ведно съ търговскитѣ стоки, а тѣ ги препращаха чрезъ довѣрени пхтници — търговци, каквито ежедневно имаше отъ всички съседни околии за Солунъ и обратно, независимо отъ постояннитѣ кираджии, които съ кERVани пренасяха търговскитѣ стоки до околнитѣ околийс-

ки центрове. По този начин се доставяха за организацията и необходимите револвери, ками, патрони и взривни вещества.

В Неготино ние научихме най-автентични подробности и за станалото сражение след нашествието с. Драгобраща, Кочанско, а така също и за героичната смърт на задграничния куриер на организацията Ангелъ Винишки със 4 момчета от Кочанската чета. За тази афера неготиначи сж знаели още на другия ден. Като че ли тази афера бѣше най-злободневната тема въ Неготино и още съ пристигането ни, всички се надпреварваха да ни освѣтятъ въ подробности, коментирайки станалото, като сжщевременно ни изказваха и съчувственитѣ имъ сърадания за щастливото ни избѣгване на фаталния часъ на злокобната обсада при престояването ни въ с. Драгобраща. Стана ни доста ясно, че ръководното тѣло въ Неготино е било въ течение и се е интересувало за идването и движението на нашата ревизионна чета.

Както хроникирахъ своевременно, читателѣтъ ще си спомни, че за станалото следъ нашествието с. Драгобраща и ние научихме още на втория денъ въ Радовишкия районъ. Подробноститѣ, обаче, недокакахме да узнаемъ, както ни обещаха отъ ръководното тѣло въ Радовишъ*). Интересуваха ни обстоятелствата за по-обективна преценка и за сражението, въ което е загиналъ и Ангелъ Винишки съ момчетата отъ кочанската чета. Именно това сега можахме да установимъ отъ подробнитѣ разкази не само отъ нашия добре осведоменъ по организац. работи домоначалникъ Георге Цолевъ, но и отъ ръководителя на организац., който ни прочете и едно писмо по тази афера отъ окръжния комитетъ въ Шипъ. По-подробни бѣха разказитѣ и коментаритѣ на нѣколкома дейни членове на организ. въ Неготино, които ни разправиха всѣки каквото научилъ повѣрително лично отъ по-добрѣ преходящи пѣхници — добри търговци отъ Кочани и Шипъ при гара Криволакъ за Солунъ.

Това което чухме и установихме тоя денъ при днуването ни въ Неготино лично съ Тома Давидовъ за станалото въ с. Драгобраща, като архивъ ще предамъ въ резюме:

Решението ни въ с. Драгобраща бѣше: Едновременно съ нашето отпътуване, сжщата нощъ и тѣ да напуснатъ селото. Въпрѣки това, Сим. Молеровъ съ четата си е останалъ пакъ въ Драгобраща, като е задържалъ при него и презграничния пунктотъ куриеръ Ангелъ Винишки, който обезателно трѣбваше да се завърне сжщата нощъ обратно въ Кюстендилъ. Основателнитѣ подозрения, които изрично мотивирани му се внушиха на Молерова при раздѣлата ни, както ги изложихъ и въ запискитѣ ми своевременно, за които читателѣтъ ще си спомни, можеха да се преценятъ и проумеятъ най-сериозно и отъ всѣки простъ четникъ. За единъ войвода, обаче, съ голѣми претенции на такъвъ, каквито бѣше изявилъ въ мечтанията си за бъдещата му дейностъ въ кочанския районъ, подозренията бѣха отъ естество, които му вмѣняваха и повелителенъ дългъ въ всѣко отношение за избѣгване нежелателни афери и даване преждевременно жертви.

Въ случая Сим. Молеровъ, превзетъ отъ упоритата си мегаломания и наивна самомнител-

ностъ въ силитѣ си, като районенъ войвода, се е изложилъ на по-голѣми унижения,

И за съжаление, ние научихме и установихме, че е станало тъкмо това, което внушихме на С. Молеровъ при раздѣлата ни, безъ да оправдае претенциитѣ си на „голѣмъ“ организаторъ...

Нека видимъ, прочее, какво ни разказаха и чухме въ Неготино:

„Още призори Драгобраща било обсадено отъ войсковитѣ части въ Виница и тия въ с. Калиманци. Ангелъ Винишки схваналъ, че има предателство: една частъ отъ аскера се прѣснналъ и окупирали Терзийската махала, а други приближавали да обградятъ и кжщата на първенеца Деспотъ Терзийски, кждето е билъ на квартира съ нѣколко момчета отъ четата.

„При това положение, Ангелъ прѣсмѣтналъ, че е изключена всѣка надежда да се спасятъ и при най-ожесточена съпротива отъ вътре на кжщата и тия около нея. Знаейки, че другата частъ на четата е въ селото и ще могатъ да респектиратъ аскера, за да осуетятъ плана на обсадата имъ, решили да напуснатъ кжщата и, ако не сполучатъ да си пробиятъ пѣтъ къмъ границата, да се окопаятъ надъ селото. Благодарение опитността на Ангелъ, успѣли да се измъкнатъ невредими. Видѣли, обаче, че аскерътъ е завзелъ всички по-важни височини и изходни пунктове надъ селото. Посрещнати съ градъ неприятелски залпове отъ всички страни, сполучили да завзематъ и се окопали въ най-близкия стратегиченъ хълмъ. Въ това време, обаче, аскерътъ отъ всички позиции се съсрѣдочилъ къмъ заетия отъ тѣхъ хълмъ и били обсадени като открили и кръстосанъ смъртоносенъ залпопъ огънь срещу тѣхъ. Ангелъ съ другаритѣ си приели сражението. Съ заканителни закачки и ура, за да привлечатъ вниманието на войводата имъ съ другитѣ момчета отъ четата, откриватъ борбата съ последователни залпове къмъ приближилыя се вече аскеръ около самата имъ позиция.

„Сражението продължило повече отъ 7 часа съ упорита и доблестна съпротива до последното имъ издихание. Надявали сж се, че ще получатъ помощъ отъ другаритѣ си за разкъсване на кордона на неприятеля и да се оттеглятъ въ недрата на Осогово. Напраздно. Къмъ обѣдъ се е стекълъ и маса въоръженъ башибузукъ въ помощъ на аскера не само отъ Виница, но и отъ селата Градецъ, Пекяни, Блатецъ и пр. Така засилени войсковитѣ части, съ нѣколко последователни атаки на „уджумъ“ се опитали да овладѣятъ хълма, като сломятъ смѣлата имъ съпротива и на всѣка цена да ги унищожатъ или да ги принудятъ да се предадатъ и заловятъ, но били отблъснати съ поражения.

„При смѣла и упорита борба, привечеръ четницитѣ сж почувствали, че патронитѣ имъ не сж достатъчни да издържатъ положението до настѣпването на нощта. Отъ оредѣлитѣ имъ изстрелитурцитѣ сж схванали критическото имъ положение, поради което и все повече почнали да засилватъ обграждането имъ за пълна капитулация съ по-чести залпове и пристѣпъ.

„Изгубили и всѣка надежда отъ помощъ на другаритѣ си, изстреляли сж последнитѣ си патрони. Единъ следъ другъ четиритѣ момчета загинали, пронизани въ позициитѣ. Последенъ е останалъ Ангелъ Винишки, който до последния моментъ

*) Вижъ кн. 8 (148) на спис. Илюстрация „Илиндень“.

отчаяно е отстоявал борбата, но безнадежно. Следъ като е употребилъ и последния манлихеровъ патронъ, той разкъсалъ писмото *), което ималъ, разбилъ на парчета пушката си въ скалитъ, следъ което си е послужилъ и съ револвера. Последния патронъ е запазилъ за себе си. Съ ядни закани къмъ приближаващия се отъ всички страни аскеръ да го залови живъ, съ ура и възгласа „Да живѣе борбата за свободна Македония“, залапалъ дулото на револвера си и така е издъхналъ. Така е билъ намѣренъ, ведно съ другитѣ 4 момчета отъ четата — окървавени и разкъсани отъ куршуми въ позицитѣ имъ.

Въ сражението сж участвували надъ 300 души аскеръ съ двама мюлязими и единъ юзбашия, съ повече отъ 100 души въоръжени башибозуци. Отъ аскера сж намѣрени следъ сражението 17 души убити и 24 души ранени.

Съ по-голѣми подробности, всичко това е разправялъ единъ селянинъ отъ Драгобраща, който на другия денъ следъ сражението служебно е билъ заставенъ и е участвувалъ при огледа и анкетата на административната и сѣдебна властъ отъ Кочани, която е отишла на самото мѣсто. Споредъ разказитѣ на сѣщия, въ убититѣ членове били найѣрени само по 2—3 патрона, а у Ангелъ Винишки нито единъ. Парчетата отъ разкъсаното писмо, турцитѣ събрали грижливо за възстановяването му и за да откриятъ съдържанието му, ала не сполучили. Такива бѣха сведенията и въ писмото отъ окр. комитетъ въ Шипъ доржководителя на организацията въ Неготино.

Интересувахме се да узнаемъ имената на убититѣ четници, които сѣщо лѣвски сж се сражавали и достойно отстоявали позицитѣ си въ тази неравна борба, ведно съ Ангелъ Винишки. За съжаление, това не можа никога да ни каже. Повече отъ четницитѣ въ кочанската чета бѣха нови и непознати въ околията. Не можахме да научимъ имената имъ и въ последствие, следъ отдалечаването ни въ Битолския окръгъ. Това ще кажатъ тѣхнитѣ живи другари. Ангелъ Винишки бѣше всеизвестенъ и на мѣстнитѣ турци и затова следъ сражението сж установили самоличността му. За неговата глава кочанскиятъ каймакаминъ отдавна бѣше обявилъ голѣмо парично възнаграждение.

Коментаритѣ за станалото въ с. Драгобраща не бѣха благоприятни за Сим. Молеровъ като войвода. А тѣ бѣха и мотивирани. Нека резюмирамъ на кратко коментаритѣ на ръководителя и единъ отъ членоветѣ на организацията на Неготино, на които имената пропуснахъ да отбележа:

— При обстоятелството, че аскерътъ при започването на сражението е напусналъ всички други позиции отъ блокадата на селото и се е насочилъ само върху мѣстото, където се е окопалъ Ангелъ Винишки съ нѣколко четници, ясно е — каза ни ръководителятъ — че турскиятъ командиръ не е подозиралъ присѣтствието на други комити въ Драгобраща. Това положение — продължи сѣщиятъ — е далъ възможностъ на войводата съ другитѣ четници да напуснатъ селото и се оттеглили въ недрата на Осогово. Поради това, общо е и убеждението, че предателството се е отнасяло само за Терзийската махала. Съ оттеглянето имъ

вънъ отъ селото, имали възможностъ да се притекатъ на помощъ на сражаващитѣ се тѣхни другари. Споредъ разказитѣ на селянитѣ отъ Драгобраща — прибави той — достатъчно било да дадатъ нѣколко залпа въ гърбъ надъ позицитѣ на аскера, който не е и подозиралъ присѣтствието имъ, за да създадатъ паника и сами щѣли сж да разчистятъ пѣтя на Ангела и другаритѣ му, да се измъкнатъ отъ обрѣжа и да спасятъ положението си . . .

— Въмѣсто да изпълни дълга си въ този случай, тѣхниятъ войвода — обади се единъ отъ присѣтствуващитѣ въ беседата съ насъ — селянитѣ отъ Драгобраща разправяха въ Винаца, че войводата се укрилъ въ планината и презъ нощта е избѣгалъ обратно презъ границата . . .

Такива бѣха изобщо разсѣжденията и заключенията, които чухме и отъ другитѣ членове на организацията въ Неготино. Безсѣмнено на такава помощъ е разчиталъ и Ангелъ Винашки, който познаваше не само мѣстоположението на цѣлата околностъ и до границата, но и посрѣдствеността на турскитѣ потери съ низами отъ Анадола. Такива сж били и коментаритѣ на пѣтницитѣ — видни търговци отъ Кочани и Шипъ, които сж минали тоя денъ за Солунъ, въ разговоръ съ представителитѣ на организацията при гара Криволакъ.

И нашитѣ тактически инструкции, които Давидовъ при беседитѣ внушаваше на всички ръководни фактори на организацията, бѣха: Винаги, когато четата е въ опасностъ да ѝ се дава веднага нуждната помощъ, като се организиратъ за цѣлата бързи помощи акции и отъ мѣстното население — като милиционери.

Когато при беседата ни и въ Неготино Т. Давидовъ на тази тема, като подчерта значението на помощната акция въ подобни случаи, когато четата е обсадена или селото е блокирано отъ неприятеля, единъ отъ присѣтствуващитѣ се обади и каза дословно следното: „Защо при сражението въ Драгобраща, кочанскиятъ войвода не е изпълнилъ дълга си къмъ обсаденитѣ му четници? . . .

На този въпросъ Давидовъ не можеше да отговори, освенъ да изкаже съжалението си, което и съ тѣга направи. И който да бѣше другъ на неговото мѣсто, друго не можеше да каже. При тѣзи умни размисления отъ дѣловитѣ членове на организацията въ Неготино за станалото въ с. Драгобраща, още по-голѣма тѣга почувствувахме не само ние съ Давидовъ, но и момчетата отъ четата ни.

Понеже познавахъ най-добре отъ всички Ангелъ Винашки, азъ ще прибавя: Ако Симеонъ Молеровъ съ четницитѣ си бѣше попадналъ въ положението на загиналитѣ геройски момчета отъ четата му съ Ангелъ Винашки, последниятъ нѣмаше да го остави безпомощно да загине. Не само Ангелъ щѣше да се хвърли смѣло въ гърбъ на обсадилиятъ позиция имъ аскеръ, за да спаси положението имъ, но той веднага щѣше да вдигне на кракъ, като милиционери, и всички по-изпитани членове на организацията — колибари между границата и с. Драгобраща. Въ това бѣха преувѣрени и всички, които познаваха добре предаността и дѣлата на този смѣлъ и преданъ войникъ на борческа Македония.

Историята ни казва: Полководецътъ се познава

*) При раздѣлата бѣхме му дали шифровано писмо за задграничното представителство въ София.

и издига въ кумиръ за уважение и почитъ отъ проявитъ му на такъвъ при изключителнитъ и критични моменти въ борбата съ неприятеля. Сим. Молеровъ, който съ голъми претенции пое задълженията предъ В. М. О. Р. О. и отговорноститъ на Кочанския районенъ войвода, и следъ сражението не е изпълнилъ дълга си поне да издигне и респектира за назидание причинителитъ за жертвитъ въ с. Драгобраща: Още сжция денъ е капитулиралъ, като е напусналъ и района си, вмѣсто да се прехвърли съ другитъ си четници въ другата частъ — отвъдъ р. Бръгалница, както бѣше и съветванъ отъ насъ при раздѣлата ни, за да продължи по наташната си работа.

Това се приказваше и коментираше отъ уста въ уста и между по добритъ членове и ржководни лица на организацията не само въ Неготино, но и въ другитъ райони, кждето отидохме въ последствие. Но особено значение се придаваше на разказитъ съ впечатленията, чути отъ устата на участвувалитъ въ това сражение турски войници отъ гарнизона въ Винаца. Тѣзи султански манафи отъ Азия съ удивление разправяли въ Винаца за упоритата борческа храбростъ, която е проявилъ съ голъмо хладнокрѣвие Ангелъ Винашки при сражението надъ село Драгобраща.

Чухме и много догадки за предателството имъ въ с. Драгобраща, но и въ последствие не научихме, че е направено нѣщо сериозно за разбулване и откриването на предателя и наказанието на сжция за назидание, като изродъ на борческа Македония.

Лобното мѣсто на тѣзи храбреци надъ с. Драгобраща — жреци на освободителното ни дѣло, винаги ще ни зове за опомнюване къмъ свѣтлата имъ паметъ. Предателътъ, който и да е той, грѣхътъ му, като черенъ кошмаръ завинаги да тегне и да измжчва позорно съвестта и на цѣлия му родъ въ вѣки — вѣковъ.

— Кой е Ангелъ Винашки?

За безупрѣчната му смѣла дейностъ, като ревностно всецѣло преданъ войникъ на В. М. О. Р. О. знаятъ най добре всички войводи и ржководни фактори и лица, които бѣха въ личенъ и писменъ контактъ съ тайния презграниченъ каналъ на организацията и въ задграничния пунктъ въ Кюстендилъ, а преди това и съ тоя въ Винаца.*)

При тази скръбна констатация за станалото въ с. Драгобраща и загубата на Ангелъ Винашки, ние замислихме и за нашия понататъшенъ маршърутъ. Следъ идиличното ни преминаване миналата

нощъ на р. Вардаръ, предстоеше ни да прегазимъ въ долното течение и пълноводната презъ тази есенъ р. Черна — най-голѣмия дѣсенъ притокъ, който се влива не далечъ надъ Неготино въ коритото на Вардаръ.

На смръкване получи се повѣрително съобщение, че прилепскиятъ районенъ войвода Петъръ Ацевъ съ четата си ни чака въ с. Никодимъ. Следъ вечерята, състоя се служебна беседа по предстоящата бѣдаща дейностъ на организацията съ ржководното тѣло и поканенитъ по-видни членове на организацията въ Неготино. Сжщата нощъ 14. X. 1902 год. съ двама куриери напуснахме Неготино и поехме пътя за с. Шивецъ. Къмъ полунощъ приближавайки брода на р. Черна за селото, бѣхме изненадани отъ рѣдко — приветливата разпоредителностъ на ржководителя въ Шивецъ: Отсамъ при лѣвия бръгъ на р. Черна ни посрещнаха куриери съ чакащи коне, на които безъ всѣко стѣснение се накачихме и като сомнанбулни сѣнки въ тъмната нощъ се понесохме единъ следъ други въ бързотечната вода и така прегазихме съ възхищение р. Черна. Това за насъ бѣше единъ приказенъ сюрпризъ. следъ задоволството, което изпитахме предидущата нощъ при преминаването ни на р. Вардаръ.

Отвъдъ Черна, на дѣсния бръгъ ни посрещна ржководителътъ на организацията съ нѣколко селяни отъ Шивецъ. Следъ кратка почивка продължихме пътя си за с. Кръстецъ, отъ кждето бѣха дошли за отвеждането ни двама куриери. Въ с. Кръстецъ бѣхме посрѣщнати и денувахме като „народни гости“ — Така ни приветствува и назова любезниятъ домоначалникъ въ когото бѣхме настанени съ Давидовъ на квартира Тукъ получихме съобщение съ нароченъ куриеръ, че Петъръ Ацевъ съ четата си е пристигналъ въ с. Никодимъ и ни чакалъ. Помъ се стъмни, следъ една беседа съ ржководното тѣло и по-дейнитъ членове на организацията въ с. Кръстецъ, напуснахме селото и се упжихме за с. Никодимъ. Отъ тукъ едновременно ние напуснахме и Тиквешкия районъ съ неизгладими добри впечатления и констатация на завидно организирано население, ала питимно за оржие и бойна подготовка. Това село се считаше, като гранична инстанция на организацията между Тиквешкия и Прилепския райони. Настойчивиятъ апелъ на ржководнитъ тѣла въ селата, презъ които минахме бѣше: да се уреди въпросътъ за снабдяването имъ съ оржие. Такъвъ рапортъ изпратихме по каналенъ редъ за Тиквешкия районъ още на другия денъ.

Хр. Настевъ

*) За Ангелъ Винашки вижъ статията ми въ кн. 2 (142) на списанието „Илюстрация Илинденъ“